

եւ թէպէտ Աւրիցիոյ միջեւ Արտոյց մէկ մաս մը իրենցմէ խաւրճեցին, բայց հոն մեծ ընդդիմութիւն գտնուեցաւ՝ նորէն Ս. Կողարաւոս գարձան: Աւրիցիոնքն էրք պաշտօնակալ ու 15 հոգի՝ երբ որ Ս. Կողարաւոսն հետացեր էին, ժայտի մը վայելն գեղացիք հրացան սրբազանք՝ արշաւանակողներէն երկուքը մնայուցին: Եւստի ճին ու ճին յալիսէն զօրք հասնելով քանի գնաց Ս. Կողարաւոսին վրայ Արիցիներուն զօրքը բազմացաւ ու գործացաւ, եւ թէպէտ Գեօսիցիք քանի մը տնդամ առնց վրայ յարձակեցան, բայց դերեւ ճանկից հասնելը սնկարիս եղաւ: Եւ զժամարին անցըր բռնելը շատ հարկաւոր բան էր, ինչու որ Արմատականները Գեօսիսէն միայն առ ճամբով Արի կրնային յարձակիլ, եւ ասով կործակ թէ առջեւնին թաւի մը քոշուեցաւ:

Եւստի ճին Արմատականներուն զօրքը Գրայպուրկի սահմանը մտաւ. ու Գուրգընի եւ Լաւաքի կողմնէ Գրայպուրկի քաղաքին վրայ կը քայլէ: Կը զօրքուի որ Գրայպուրկի քաղաքին մէջ 12,000 զօրք կայ, եւ քաղաքը հաստատուն պարիսպ չունենալուն՝ դիտար պաշտպանելու կողմէն հոգե շինած ըլլալներով պատճառ ըլլայ:

Եւստի սահմաններն ալ Արմատականներուն զօրքով լեցուն են, ու կրկնուց որ Արմատականները առ երկու կողմնէ ալ դիտար յարձակին, անոր համար ոչ Յուկին մտրոյիները Յուկին ու Արիսիսն սահմանին վրայի դեպքն կամուրջները բարձր պրկեցին: Կանաւոր դաշնաւորութեան զօրքը Նոյեմբերի 10ին գիշերը Արիսի սահմանը մտան, ու մտակըր մէկ վարտ (compagnie) Արմատականներու զօրքին վրայ յարձակեցան, ու ամէնէն ալ՝ որ 90 հոգալ շախ էին, դերի բռնեցին սարին:

— Եւստի սահմաններն ալ Արմատականներուն զօրքով լեցուն են, ու կրկնուց որ Արմատականները առ երկու կողմնէ ալ դիտար յարձակին, անոր համար ոչ Յուկին մտրոյիները Յուկին ու Արիսիսն սահմանին վրայի դեպքն կամուրջները բարձր պրկեցին: Կանաւոր դաշնաւորութեան զօրքը Նոյեմբերի 10ին գիշերը Արիսի սահմանը մտան, ու մտակըր մէկ վարտ (compagnie) Արմատականներու զօրքին վրայ յարձակեցան, ու ամէնէն ալ՝ որ 90 հոգալ շախ էին, դերի բռնեցին սարին:

— Եւստի սահմաններն ալ Արմատականներուն զօրքով լեցուն են, ու կրկնուց որ Արմատականները առ երկու կողմնէ ալ դիտար յարձակին, անոր համար ոչ Յուկին մտրոյիները Յուկին ու Արիսիսն սահմանին վրայի դեպքն կամուրջները բարձր պրկեցին: Կանաւոր դաշնաւորութեան զօրքը Նոյեմբերի 10ին գիշերը Արիսի սահմանը մտան, ու մտակըր մէկ վարտ (compagnie) Արմատականներու զօրքին վրայ յարձակեցան, ու ամէնէն ալ՝ որ 90 հոգալ շախ էին, դերի բռնեցին սարին:

որ ինչպէս մեր Արմատականներն ալ Հելուստիայի Արմատականներուն հետ մտրան են, ազատ մարզիան դեմ ասանկ ասանկ պատերազմի ստնց ինչպէս ուրախութիւն կը ըլլայ: ...

Իսկ Կաղզիա Հելուստիայի հին ու հաւատարիմ զաշնակցը ըլլալով՝ սրմնասկան կողմն բռնութեան գործընդունաւ. առ Հելուստիայի հասարակապետութեան դեղքիկ, աղիւ ու պատուաւոր մասին գեմ բացաւ հընչ դատերազմին վրայ զընկելով ու ստերով մը դիտար նայի: Արմատականութիւնը մի միայն գաւառներէն ու ապստամբութիւն է, նոյն իսկ ան նահանգներուն մէջ՝ ուր որ մնած է, ժողովուրդն ընդ է, ժողովուրդին ձայնը կը խղզէ, մեծերուն վրայ կը ակրէ: Իսկ իր բռնութեամբ իրենը դեմք է որ կործանի: Հելուստիա չկրնար միշտ ասանկ մէկ քովի ժողովակներու յանձնակցութիւն նուաճիլ, արդարութիւնն ու ճշմարիտ ազատութեան պրկերը դեմք է որ յաղթող էրէ, ու պարզ խոհեմութիւնն ալ մեր վրայ որպէս կը գնէ որ Արմատականներուն կողմը չընենք: Արմատականութիւնը պէտք է որ կործանի, ու Հելուստիան զարնեալ Հելուստիա մնայ:

Ինչպէս որ Բուսնայ տէ Տեպա առ յարուսին եւ սրիշ ինկերուն մէջն ալ այսպիսի ուղիղ գաղափարներով ու խորհրդածութիւններով Արմատականներուն հիմնական գրքուն պատերազմին անխառնութիւնը աղիկ կը նկարագրէ, այսպէս ալ Լ.Ս.Ս. իր ըստ Արիսիսն Ազգայնականներուն կողմնորոշութիւնն ու հաւատքը մէջ հաստատութիւնը նոյեմբերի 5ին ստան լուրերով կը հաստատէ: «Ազգայնական հասարակութեան աստուածաբանութիւնը, կրօն, գուցէ մինչեւ հիմա ուրիշ տեղ մը պիտի փառաւոր յաղթանակի հանդէսը չէ կատարած, ինչպէս որ հիմա Հելուստիայի մէջ կը կատարէ: Ըստ իսկ քոչոր նահանգով Աստուածասարայ լուսած Ս. Աստուածածնի Եկեղեցւոյն ու խախ երկնակն ետքը, ուր որ 14,000 զինուորական մարտիկ հաղորդութիւն տան, Անդերթաւ նահանգին բոլոր զինուորները իտարով Ս. Սիւրբ Գրայպուրկի վերջնակէր գային, եւ հոն երկը որ իտարովանքը ըլլալով՝ Աստուած հետ հաշտուելու եւ Գրիստոսի մարմնոյն հաղորդելու պատրաստ: Արայպուրկ 7,000ի շախ գնաւ որ Գուրի Ս. Աստուածածնի Եկեղեցւոյն ուխտի գային: Այլ ինչի մէջ ալ բոլոր հասարակութիւնը Աստուածը սուրբ Ազգայնականութիւնը կրնէ, անոր ստանալներուն այցելութեան երկնայով: Ինչպէս Լուսնան նահանգին մէջ հասարակաց այցելներ ընկալ հասնալ ժողովուրդը ժողովուրդական Եկեղեցիները կը ժողովին, եւ աս իրենց հարցը հասարակին անոյաններուն մէջ մէկը զնայ որ սուրբ խորհուրդները ընդունելով՝ իր կրօնին եւ ազատութեան համար պատերազմելու պատրաստուած ըլլալու»

Ա Ն Գ Ա Ի Ը

Թեպէտ հրատարակուած էր որ խորհրդականը ամսոյ 18ին սխախ բացուի. բայց բուն Կաղզիայի խոսակցութիւնը 23ին սխախ բաց, իսկ 18ին մինչեւ 23 խոսակցի (speaker) ընտրութիւնը ընկալն էրք՝ նոր խորհրդակցին համար հարկաւոր եղած ուրիշ պատրաստութիւնները պիտի տեսնեն:

— Կաղզիայի լուրերները բոլորովին տեղութեան հիմնական վիճակին վրայ զբաղած են. իրականում ու սուրի կարօտութիւնը կատարութեան տակ ըլլալով մեծ գոյաւորութիւններ կը հանեն, մանաւանդ որ փաճառակաւութեան եւ երկնայով, գործառններուն շահերուն դպրուէտը, ու շատ երկնայի ճամբաներուն գաղտնիք անխիւ գործաւորներու բազմութիւն անանց հոգի պարտուկիցած են. եւ թէ որ իրենց սփռութիւն մը ըլլայ, մեծ շինութիւններու պատճառ կրնան ըլլալ: Եւ պարտուց ու անխիւ գործաւորներուն ինչը 40,000 հոգի կը սեպուին: Իսկ թէ որ Կանաւորներ մնա մէկ երկու տեղ պատահած կրնան պատճառաւ անոյորը մնայած 30,000 գործաւորներն ալ ուսնց վրան աւելընելու ըլլալով՝ 70,000 հոգի շախ որուն կերակրոյ կարօտ կը մնան: — Այլ ինչի կրնէ գործառններու քաղաքին մէջ 14 գործառններ կը ընդունեն, 47 գործառններ որուն մէջ քիչ անեն կը գործեն, ու միայն 20 գործառններ գեղ բանուի են: — Սոսնիկն՝ Հելուստի կը համարի թէ աս ձեռք, բարձրագույն զուր հանելով, միայն Անգլիայի մէջ 150,000 հոգի ասանց հոգի պիտի մնան:

— Ինչպէս գրածական վիճակն ալ դեռ չի կազմուած, ու թէ Լուսնան, թէ Կեղզի ու թէ ուրիշ տեղի անտարիտ սնանկութիւններ կը պատահին: Կողմ ու ընկերութիւնը, որ պէտքարարար Անգլիայի հետ ստուար կը ընկալ ու Կանաւորները խոհեմութիւնը Երկրորդ կողմից աներ ալ

հաստատուած էր, 100,000 փաւա սեղանով սնանկ կողք է: Արայպի մէջ Գրայպուրկ ու ընկերութիւնը, որ միջնաներ շինելու ու բարձր սնանկութեան գործառնները աներ, պարտք չէ կրնալ վճարել, նոյնպէս Գրիկար ու ինչ 30,000 փ. սեղանով, Բերսին, Արիսի ու ընկերութիւնը 60,000 փ. սեղանով, ու Գուրա, Սիլի ու ընկերութիւնը 23,000 փ. սեղանով բայց երբ են: Կանաւոր գոյա նոր սնանկութիւններն ալ ասանկ կը համարուին: Լուսնան՝ Ս. Ս. Կեղզի, որուն պարտքը այնչափ մեծ գաւառի մը հասնել, կրնան Էրզրումի մէջ Գուրպի կա Արայի 8ը. գրն Կանաւոր լուսած ընկերութեան սեղանը, որն որ Կուրա, Կեղզի, Արարին ու ընկերութիւն ալ կրնան. ասոր դուրս ստան ընկերութիւններուն գոմարը՝ միայն 9700 փ. սեղանի կը հասնի: Ինչպէս, Լէք, Գուրով ու ընկերութիւնը, ու Բար, Համիլ ու ընկերութիւնը, որնց պարտքերուն գոմարը 40,000 փ. սեղանի կը հասնի:

— Կաղզիայի սեղանը (banque) Նոյեմբերի 2ին փարկէն 100,000 փ. սեղանի ոսկի ընդունեցաւ, նոյնպէս Բեկրայուրիկն ալ մեծ սարք գաւառ կը սպասուի: — (Ինչ որ կը սնանկի պարտքը Լուսնան փաճառակաւութեան սեղանին համար կատարութեան ստան նոր օրէնքէ՝ յաջողութիւն մը չուտար. իրականում անի կողք, Լուսնան ու գոմարութեան հիմն շատ խոյան է, կրնան Գուրով, եւ միայն իրարս վրայ ժողով հասնին ընկերութեան յաւաք եկած չէ (ինչպէս կա ստիպութիւնը կը կարծէր ու իր նոր օրէնքով օրնը կ'ուղէր): Իսկ գոմարութեան ներքին պատճառ սուրի կրնան պակասութիւնն է, սրով փաճառակաւները չեն կրնար իրենց ստիպական գործերը կատարել: Իսկ աս սուրի պակասութեան պատճառն ալ ան է, որ շատ ստակ թէ գուր իրկուեցաւ, թէ շրանքներ շինելու շախ դուրս Կողմ կը գա, ու թէ հոն Երկրորդ ճամբաներու վրայ անոյաւ ու անխորհուրդ զընտանուցաւ: Կանաւոր շատնց Գուրով խոսած ու գրած էր. ու կը յաւելցնէր նաեւ՝ թէ 1845ին ու 1846ին հոնքին անխոստութիւնը, ու Անգլիային եկած չարած ան բարձրի ստակութիւնը, պատճառ եղաւ որ Անգլիա իր գործառնները չընցաւ ատան Եւստի ու ստակ ներս խոհել, այնպէս որ 11 միլիոն փ. սեղանի շախ պակաս Անգլիայի սեղանին թիւքը երկրին մէջ փաճառակաւներուն ձեւքը կը պարտին:

Եւ Կաղզի խորհրդականութիւնն ու ստիպական Լուսնան ընտաներուն համունայն է, որն որ լուրերն վերջին ինչպէս հրատարակեցին:

Գ Ա Ղ Ղ Ի Ա

Փարս, 7 Նոյեմբերի: Թափաւորը իր կատարելագ առողջութիւնը կը վայելէ: Ըստ անգամ պարտուց տոնները Ան-Գուրի պարտուց գործառնը կ'ընէ, որն որ ինն շատ սպաւ կ'ընէ: Արայի որ իր անձնական զարկն իր յիշատակարանները իր պաշտելով գրի կու տայ, որնք թէ որ ժամանակաւ հրատարակելու ըլլան, իմ յիշատակարաններն (mes memoires) անուն դիտար անեն: Ար պատմութիւնն որ թայտարը Լամարկիին գրած ճիւղանախոսներուն պատմութիւնը անքիւ կարգաւ ստեր, ու իր օրինակին լուսնային վրայ շատ սրտաբանութիւններ ու շատ մեկնութիւններ գրեր է: — Ար զոսնցն գարննայ որ եթէ ասանց վերջը ուրիշ մեծ թու մը անկողն նէ, անտակ Գուրիսի գուր զնել դիտար տայ:

— Կաղզի լուրերը կը ճամուցանեն թէ խորհրդական սնանկները Գեօսիսի միջին 26ին սխախ բացուին:

— Արշաւանները Գարիստուան կատարելագ դեպքանութիւն մը իրկելու կուեն են. աս գեղ պատմութեան գրուից Գ. Սարգիս կը համարուի:

— (Սնանցոց Գարիսի գրածանը, Արիսիսն փաշան, իր գարնն եւ սրիշ ընկերով մը Լուսնան գայի է, ուր որ քանի մը շաքաթ պիտի կ'ընայ:

— Արիսիսի կոմք, որ Կաղզի Կողզիսի գեղանուն է, նոյն քաղաքին մէջ ամսոյ 2ին աստուանց ժամը 6ին անխոստ մէջ արեան թաթառած մեծած գառներ է. կարողին վրայ խոյը վերջ մը կար, որն որ անխոստ եղած էր. ու ինչպէս կը տար, որ գոմարութեան մէջ ինքը սպաննած է: Արիսիս լուրերը կը ճամուցանեն թէ ասանց օրերը ընկել հիւանդութիւն սկսած էր ու գիշերները անանց քնոյ կ'անցնէր:

— Եւ զգրախա լուր փարկէ հասած օրերը հոն ալ սրիշ անխոստ դեպքանութիւն մը տեսարան պիտի ըլլար, թէ որ Գ. Կաղզի աստուածաբանը ու Գ. Տրիսիս աստիպանութեան գրաւորը իրենց խոհեմութիւնը ստակն ստան ըլլալին: Գ.

* Տես լուրերը 21երորդ թիւը:

